

UDK 821.163.42:821.163.4(497.16)

UDK 930.85(497.5:497.16)

Stručni rad

Tina VARGA-OSWALD (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

tvarga@ffos.hr

HRVATSKI I CRNOGORSKI KNJIŽEVNO-KULTURNI SMJEROKAZI MILORADA NIKČEVIĆA*

Knjiga *Hrvatski i crnogorski književno-kulturni smjerokazi: filološke studije i eseji* Milorada Nikčevića skup je poredbeno-problemskih i kritičkih studija i eseja koji proučavanju filološku južnoslavensku problematiku iz suvremenih metodoloških i književnopovijesnih pozicija. Namjera je ovog rada osvijestiti čitateljsku publiku o iznimnom doprinosu jasnom definiranju tendencija u hrvatsko-crnogorskim književnim dodirima kao i iscrpnoj elaboraciji tih prožimanja.

Ključne riječi: *Milorad Nikčević, hrvatska i crnogorska književnost, povijest, jezik i kultura*

Knjiga *Hrvatski i crnogorski književno-kulturni smjerokazi: filološke studije i eseji* Milorada Nikčevića rezultat je njegova znanstvena istraživanja na projektu *Kulture u doticaju: stoljetne hrvatsko-crnogorske veze (interkulturalni kontekst)* provođenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Također, sufinanciranje projekta knjige potpomoglo je Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta Republike Hrvatske.

Milorad Nikčević (1941.), književni povjesničar i teoretičar, autor je brojnih znanstvenih monografija, izvornih, preglednih i stručnih radova u domaćim i inozemnim zbornicima i monografijama, časopisima, listovima i knjižicama sažetaka, kao i mnogih recenzija, osvrti, prikaza o čemu svjedoči stotinjak bibliografija. Područje njegova rada obuhvaća filološke i kulturno-povijesne teme o hrvatskim i crnogorskim odnosima.

* Milorad Nikčević, *Hrvatski i crnogorski književno-kulturni smjerokazi: filološke studije i eseji*, HCDP "Croatica – Montenegrina" RH, CKD "M-M" Osijek, Institut za crnogorski jezik i književnost Podgorica, Osijek, 2013., str. 330.

Knjiga *Hrvatski i crnogorski književno-kulturni smjerokazi: filološke studije i eseji* skup je poredbeno-problemskih i kritičkih studija i esaja koji proučavanju filološku južnoslavensku problematiku iz suvremenih metodoloških i književnopovijesnih pozicija. Radove u knjizi autor je objavio u zadnjih nekoliko godina. Tiskani su u zbornicima, književnoj periodici i/li u dnevnom tisku. Predgovor knjizi naslovljen *Riječ unaprijed* Borislava Jovanovića prikazuje Nikčeviću recepciju crnogorskog i hrvatskog književnog i filološkog naslijeđa. Knjiga je strukturno podijeljena u pet dijelova: *Vizije i osmišljavanja, Kulturna povijest i suvremenost, Recepcija i smjerokazi, Polemičke iskrice, žaoke i pecalice* i *Bibliografija narativne književnosti*.

U prvom dijelu knjige osim društveno-povijesnih okolnosti unutar Crne Gore u vrijeme Njegoševe vladavine, Njegoševa odnosa s banom Jelačićem i preporoditeljima, Nikčević je ukazao i na hrvatsku znanstvenu i književnu recepciju Njegoševa djela. Riječ je o književnicima Petru Preradoviću i Ivanu Trnskom koji su se u vlastitom književnom stvaralaštvu poslužili idejama, motivima i temama karakterističnim za Njegoševo stvaralaštvo; i povjesničarima Milanu Rešetaru, Stanku Vrazu, Antunu Barcu i Tomi Matiću čije su studije „filološki i gnoseološko-filozofski doseg-nule svijet Njegoševih djela *Luče mikrokozma* i *Gorskog vijenca*. Tim je zaključkom Nikčević potvrdio ulogu i značenje navedenih znanstvenika i književnika u suvremenoj *njegošologiji*. Nadalje, komparativnim istraživanjem Nikčević je analizirao poetski izraz, strukturu poetske slike i tip junaka romantičarskog spjeva *Smrt Smil-age Čengića* Ivana Mažuranića u kontekstu istočnoeuropske i zapadnoeuropske književnosti (Torquato Tasso, Franz Prešern, Gordon Byron, Friedrich Schiller). Zajedničke poetičke odrednice poput demonskog duha i sotonizma Nikčević je prikazao paradigmatiskim romantičarskom spjevom u navedenom kontekstu europske književnosti i kulture. U analizi i interpretaciji *Balada Petrice Kerepuha* Miroslava Krleže Nikčević je opisao, pokraj uobičajenih antiratnih tema i motiva, Krležin nagovještaj stvaranja lirske pjesme kao nove ideje i revolucionarne misli. Osim toga, prikazao je sumarni pregled izvođenja Krležinih dramskih i dramatiziranih djela u Crnoj Gori, od 1929. do 1990. godine, te opisao njihovu recepciju, polemike i sukobe na književnoj ljevici iz vremena koje je prethodilo Drugom svjetskom ratu. Rat kao specifičan društveno-povijesni fenomen također predstavlja tematsko-motivsko izvorište u sljedećim poemama: *Stojanka majka Knežopoljka* Skendera Kulenovića, *Jama* Ivana Gorana Kovačića, *Oči* Vladimira Popovića, *Govorenje Mikule Trudnoga* Marina Franičevića, *Smješka* Mirka Banjevića, *Kadinjača* Slavka Vukosavljevića i *Tifusari* Jure Kaštelana. Navedene poeme naznačene kao receptivno-antologijski predlošci, Nikčević je književno-analitičko, problemski i idejno-poetsko odredio unutar modernih, suvremenih i estetskih vizija.

Drugi dio knjige sastoji se od književnopovijesne, kulturološke i metodološke kritike *Istorijskog leksikona Crne Gore* skupine autora: prof. dr. Šerba Rastodera, dr. Živka M. Andrijaševića, Dragutina Papovića, mr. Zvezdana Folića, Saita Šabotića, Slobodana Drobnjaka, Jadranke Selhanović, Željka Drinčića i Adnana Prekića. Najveća je Nikčevićava zamjerka autorima leksikona nedovoljno obrađena i kritički interpretirana srednjovjekovna Duklja i Zeta, jednostrano prikazana povijest Crne Gore tijekom dviju Jugoslavija, pa i u suvremenom razdoblju, nepristran stav o sukobima Crne Gore koja se našla u savezu sa Srbijom, prema Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Isto tako, Nikčević nastoji prikazati i sintetizirati poglede povodom prijevoda studije *Crnogorsko pitanje* mađarskog slaviste Józefa Bajze. Posebno je istaknuo Bajzino zalaganje za obnovu crnogorske državnosti i njezina nacionalnoga bića koje je ostalo u međunarodnoj europskoj konstelaciji kao “problem međunarodne savjesti i pravde”. Nadalje, potaknut ratnim zbivanjima u Hrvatskoj – Vukovaru i Dubrovniku, Konavlima; Bosni i Hercegovini – Srebrenici, Vitezu i Biloj, i njihovim odjecima u crnogorskoj umjetnosti, Nikčević je prikazao uzroke umjetničkog zanimanja za rat kao tematsko-motivskog kompleksa, utvrdio pravce i vidove umjetničke spoznaje te istaknuo otpor i konfrontaciju prema njemu kao dominantu u različitim umjetničkim i diskurzivnim žanrovima. Riječ je o korpusu sljedećih autora: Jevrem Brković, Vito (Vitomir) Nikolić, Branko Banjević, Vojislav Vulcanović, Milorad Nikčević, Veseljko Koprivica, Dimitrije Popović, Voje Stanić, Miroljub Pavlović, Mihailo - Milo Pavlović i Stanko Grubač. Nadalje, Nikčević je književnopovijesno, kulturološki i metodološki prikazao znanstvenu monografiju *Crnogorsko nasljeđe u Istri* Alojza Štokovića. Osim postanka, djelovanja i specifičnog načina života crnogorske enklave u Peroju u Istri, na tadašnjem hrvatskom etničkom području pod društvenom i političkom upravom Mletačke Republike, koje je Štoković književno-povijesni, književno-teorijski i interdisciplinarnim kulturološkim spoznajama opisao, Nikčević je naglasio njegov izvorni doprinos interkonfesionalnoj i kulturološkoj strukturi hrvatskog istarskog povijesnog i etničkog prostora te veliki značaj za hrvatsku historiografiju i etnologiju.

U trećem dijelu knjige nekoliko je stručnih prikaza, studija i eseja o: zbirci novela *Čuje li te vjetar, Vuksane!* crnogorskog književnika Mileta Bećovića Bulatovića, znanstvenoj monografiji *Na tragu Ive Andrića: knjige i odjeci* književnog povjesničara Šimuna Jurišića, znanstvenoj monografiji *Hrvatski i crnogorski roman: međuknjiževna tumačenja* i metodičkoj monografiji *Iz metodičke teorije i prakse nastave književnosti* književnog teoretičara i metodičara Jakova Sablića, zbirke pjesama *San nad mojim domom. Il sagno sopra la mia casa* književnika Ivana Jakšina Brajovića. Poglavlje završava proslovom hrvatskom časopisu “Verbum Montenegrinum” posvećenom zbivanjima iz života i rada Crnogoraca u Republici Hrvatskoj.

Četvrti dio knjige sadrži nekoliko kratkih kritika, rasprava, polemika i eseja o pojedincima sa suvremene crnogorske književne, kulturno-povijesne i jezične znanstvene scene. Niz je to reakcija na klevete, nedosljednosti i propuste u organizaciji svečanosti 150. godišnjice Njegoševe smrti, kritičkih osvrta na pojedine izjave, razgovore, novinske članke ili sl.

U posljednjem dijelu knjige Nikčević je kronološki prikazao iscrpnu bibliografiju crnogorske narativne književnosti od 50-tih godina 19. stoljeća, uključujući i one pripovijetke koje su izlazile i nešto kasnije kao sastavni dio korpusa sve do razdoblja međuratne književnosti odnosno 1927. godine. Također, Nikčević je objavio bibliografiju o Peroju, poredanu kronološkim redoslijedom, od najstarijih početaka pa sve do 1997. godine.

Knjiga *Hrvatski i crnogorski književno-kulturni smjerokazi: filološke studije i eseji* ističe suvremena, ali i tradicionalna znanstvena kretanja hrvatskih i crnogorskih jezičnih i književnih dostignuća. Na reprezentativnim tekstovima hrvatskih i crnogorskih književnika i jezikoslovaca primijenjen je problemsko-komparativni metodološki pristup. Također, knjiga je izniman doprinos jasnom definiranju tendencija u hrvatsko-crnogorskim književnim dodirima kao i iscrpnoj elaboraciji tih prožimanja koja su obogaćena i referentnom literaturom pa svakog istraživača upućuju na ostala slična Nikčevićeva znanstvena ostvarenja ili pak na druge autore koji su se znanstveno bavili istom ili sličnom problematikom.

Knjiga je metodološki i strukturno izvrsno usustavljena, pregledno podijeljena u pet dijelova. Svaka je studija upotpunjena sažetkom na stranom jeziku i literaturom što će doprinijeti daljnjem istraživanju i proučavanju. Također, osim tekstualnog dijela, knjiga je opremljena i slikovnim prikazima.

Znanstvena monografija *Hrvatski i crnogorski književno-kulturni smjerokazi: filološke studije i eseji* Milorada Nikčevića predstavlja vrijedan i značajan doprinos dosadašnjem istraživanju južnoslavenske književnosti. Istraživanje dotičaja hrvatske i crnogorske zajedničke povijesti i kulture, jezika i idioma, književnosti i umjetnosti, pokazuje se ključnim za određenje identiteta unutar južnoslavenske zajednice. Potreba za izdavanjem djela ovakve vrste društveno je opravdana, kako zbog književnih i jezičnih razloga prošlosti i sadašnjosti, tako i zbog onih kulturoloških koji povezuju, upotpunjuju i njeguju hrvatsku i crnogorsku kulturu. Ukazujući na studije i recepciju crnogorskih književnika u Hrvatskoj i obratno, ova knjiga naglašava potrebu za proučavanjem susjedne književnosti kako bi se bolje razumjela vlastita.

Tina VARGA-OSWALD

***CROATIAN AND MONTENEGRIN LITERARY AND
CULTURAL PERSPECTIVES BY MILORAD NIKČEVIĆ***

Book *Croatian and Montenegrin Literary and Cultural Perspectives: Philological Studies and Essays* by Milorad Nikčević is a collection of comparative, problem-solving and critical studies and essays studying South Slavic philological issues of contemporary methodological and literary-historical positions. The intent of this paper is to raise the readership awareness of this exceptional contribution to defining trends in the Croatian-Montenegrin literary permeations and thorough elaboration of these permeations.

Key words: *Milorad Nikčević, Croatian and Montenegrin literature, history, language and culture*